

Discurso sobre fronteras –fronteras del discurso: estudios del ámbito ibérico e iberoamericano, 2009

Carmen Arronis i Llopis

Universitat d'Alacant

**Traduccions literaturitzades:
el cas de *La imitació de Jesucrist* de Miquel Peres (1482)**

La meua reflexió se situa al segle XV, període en què els diferents espais europeus començaven a consolidar llur territori cultural i intel·lectual. Tanmateix, determinats corrents d'idees i de pensament, gràcies sobretot a la fluïda circulació d'obres escrites que arreplegaven aquests idearis, s'imposaven per tot arreu sense veure's gairebé afectats per l'existència de cap tipus frontera.

Presentaré un cas concret, l'obra coneguda com *La Imitació de Jesucrist*, exemple paradigmàtic –al meu parer– dins la història cultural europea, ja que no només va trasbalsar les fronteres ideològiques ja establertes a l'edat mitjana, sinó que segle rere segle ha transgredit les fronteres dels corrents culturals i espirituals, fins a arribar encara amb plena vigència al segle XX. Ha estat valorada i apreciada íntegrament per totes les confessions cristianes i, fins i tot, per altres religions; d'ella el pensador francès Bernard Le Bouyer de Fontenelle escrigué que era: «le plus beau qui soit parti de la main d'un homme, puisque l'Évangile n'en vient pas»; i fins i tot ha estat un referent literari i un tòpic connotatiu en alguns autors decimonònics europeus, com ara Clarín, Campoamor o Flaubert.

És ben sabut que la *Imitatio Christi* (o *Imitació de Jesucrist*), coneguda també amb altres títols, com *El menyspreu del món*, *Gerson* o *Kempis*, és un dels *best seller* de la literatura religiosa de tots els temps. En matèria religiosa és el segon llibre més traduït i editat després de la *Bíblia*: es compta amb traduccions a vora cent idiomes, amb més de huit-cents còdexs manuscrits de l'obra i amb unes quatre mil edicions impreses, moltes de les quals incunables. I d'aquestes, la primera edició impresa que se'n va realitzar en una llengua vernacla fou la traducció al català de Miquel Peres, editada per primera vegada a Barcelona en 1482.

Miquel Peres, notari de professió i integrant de la burgesia lletraferida valenciana de les darreries del segle XV i començaments del XVI, transgredeix a més una altra frontera en traduir la *Imitació de Crist*, ja que aplica a la seua traducció una

voluntat formal explícita per embellir l'obra segons el gust estètic de la prosa d'art de la València de les darreries del XV —causa de la limitada apreciació amb què alguns estudiosos del segle XX han rebut la seua traducció. Així, s'allunya de la resta de traduccions que es realitzaren a l'època arreu d'Europa, i evidencia la subtil frontera que separa les traduccions medievals de les reelaboracions que els autors fan de les obres.

Considere, per tant, de gran interès analitzar aquesta traducció per ressaltar-ne la importància i qualitat: d'una banda per la prompta data en què es realitza, de manera que mostra la vulnerabilitat de les fronteres del pensament espiritual i devocional entre el nord d'Europa amb la València del segle XV, i, d'una altra, per la voluntat explícita de Peres per literaturitzar l'obra llatina que tradueix, esborrant les fronteres que separen la matèria devocional d'una obra literàriament bella segons el corrent estètic imperant a la prosa valenciana de finals del XV.

La Imitatio Christi

De la *Imitatio Christi* no es tenen notícies certes ni sobre l'autoria, la data de composició, el títol o la pròpia estructura original de l'obra. Des de la seua aparició hi ha hagut nombroses controvèrsies en qualssevol dels punts esmentats, que no s'han resolt amb el pas dels segles, ans al contrari.

La *Imitació de Crist* no és una obra unitària en el sentit ortodox de la paraula, sinó un recull de sentències breus, una mena de *rapiarium*, però amb sentit i estructura, enriquides per l'experiència espiritual personal de qui les arreplega. Una obra pensada per a l'oració individual, que pretén el diàleg directe amb Jesucrist, nascuda tant del rebuig per les pràctiques religioses externes de l'època, buides de significació, com de l'aprehensió de l'Evangeli a través de les interpretacions escolàstiques. Beu directament, i sobretot, de la Bíblia i de les fonts patristiques medievals, com ara sant Agustí, sant Jeroni, sant Basili, San Joan Clímac, Casià, sant Víctor, sant Bernat, sant Bonaventura, etc., així com d'alguns autors profans (Plató, Aristòtil, Sèneca) (Rambla, 1992: 9). Es compon de 4 llibres o opuscles d'extensió irregular, independents entre si, però que units per la coherència doctrinal que se'n desprén.

Si normalment per a acostar-se a un llibre cal començar pel seu autor, en la *Imitatio* s'esdevé tot el contrari, cal analitzar primerament l'obra per saber en quina cruïlla cultural i espiritual pogué tenir origen, ja que la *Imitatio* sembla que nasqué

anònima, segons l'esperit general de l'obra, on es postula l'anonimat i la humilitat com a camins per arribar a Crist. Hom ha tendit a situar aquest clima espiritual en els actuals Països Baixos, en el moviment conegut com la *Devotio Moderna*, promogut per Gerard Groote, les comunitats dels «germans de la vida comuna» i els canonges agustins de la congregació de Windesheim.

I així s'ha donat peu a nombroses atribucions, fins a trenta-cinc possibles, que passen des de sant Bernat, a sant Bonaventura, Ludof el Cartoixà, Gerard Groote, Joan Gerson, Giovanni Gersen, Tomàs de Kempis, etc. (Navarro, 1994: 24-25)

A les darreries del segle XV hom tendí a atribuir l'obra a Johan Gerson, ja que molts dels manuscrits conservats de la *Imitatio* —tot i que anònims— es troben en còdexs que arpleguen a més l'obra espiritual de Gerson, i potser alguns copistes li atribuïren erròniament aquesta, tot considerant també la semblança de l'estil i fins i tot del missatge. D'ací sorgeix una de les primerenques denominacions de l'obra, que arribà a les premses amb l'apel·latiu d'aquest suposat autor, d'entre altres a la traducció de Miquel Peres en la segona de les edicions conservades (València, 1491), intitulada *Gerson o Del menyspreu del món*. Tanmateix sembla que ja aleshores aquesta atribució estava qüestionada, com ho indiquen les primeres traduccions impreses franceses de 1488 (Tholose, Henric Mayer) i de 1494 (Paris, Jehan Trepperel [circa 1494]), que declaren en el títol els dubtes sobre l'autoria:

Cy comance le livre tres salutare de la ymitacion Jhesuchrist et mesprisement de ce monde; premierement composé en latin per saint Bernard ou par autre devote persone, attribué a Maistre Jehan Gerson, chancelier de Paris, et après translate en francoys en la cite de Thoulouse. (1488, Tholose, Henric Mayer)

Posteriorment els estudiosos —i els editors en conseqüència—, es decantaren per l'autoria de Tomàs de Kempis, malgrat que aquest en alguns manuscrits conservats s'autoanomena com a copista, i no com a autor de l'obra.

Actualment, una part de la crítica coincideix a atribuir el naixement de l'obra al clima espiritual de la *Devotio Moderna* flamenca, i consideren que potser estem davant d'una obra col·lectiva, unificada per alguna mà. Les edicions recents de l'obra solen silenciar l'autoria per evitar atribucions errònies.

La titulació tampoc no ha estat exempta d'oscil·lacions, ja que en cap dels manuscrits que la inclouen mai no apareix un títol global que apella l'obra, només cadascun dels quatre llibres són introduïts per un títol. Han estat els copistes qui tradicionalment han donat a l'obra el títol, bé el nom de l'autor —com hem vist adés—,

bé el del primer dels quatre llibres que normalment la integren, i per això sol titular-se *De la imitació de Crist i del menyspreu del món*, títol del primer dels quatre llibres segons la disposició més comuna.

La majoria dels testimonis conservats arrepleguen els 4 llibres que Peres tradueix i en el mateix ordre, i que amb el temps han passat a ser les 4 parts integrants de l'obra, però d'altres testimonis arrepleguen una estructura diferent, fins i tot incloent parts que avui no se'n consideren pròpies. Sens dubte la difusió afavorida per la impremta fou determinant per a consolidar aquesta distribució de l'obra en 4 parts.¹

Els problemes relacionats amb l'autoria i amb l'estructura vénen lligats als de la datació. El manuscrit més antic conservat que conté l'obra tal i com la coneixem data del 1427, però tanmateix s'hi compten manuscrits anteriors que contenen només el primer dels quatre llibres (1424), i d'altres parcials que no tenen datació i que pogueren ser anteriors.

Cal concloure, llavors, que ens trobem probablement davant d'una obra col·lectiva, que obeeix als postulats espirituals de la *Devotio Moderna*, sorgida probablement a començaments del segle XV com a resposta a la necessitat d'una depuració de les pràctiques espirituals i com a rebuig del clima religiós imperant; composta de quatre opuscles independents, que la tradició ha unificat, i que han estat units coherentment dins un mateix objectiu devocional, i que designarem amb el títol més general *d'Imitació de Crist*, ja que dels eixos temàtics existents dins l'obra la imitació del model de Jesucrist és una de les constants més generals.

***La Imitatio Christi* en la tradició catalana**

L'èxit de la *Imitació de Crist* fou eclatant a tot Europa: el pensament espiritual que postulava la *Devotio Moderna* s'estengué i s'arrelà en menys d'un segle gràcies, en una part important, a la difusió de l'obra. Tradicionalment s'ha considerat com a factor important per a l'expansió la tasca dels Germans de la Vida Comuna i dels canonges agustins de la congregació de Windesheim, que feren arribar a tot arreu la voluntat de renovació espiritual; però no depengué només d'aquestes accions, ja que, per exemple, a

---

¹ D'altres versions conservades presenten una composició diferent, com ara una de les primeres traduccions franceses (Lyon, Jean Dupré, circa 1489-1490), integrada només per tres dels quatre llibres habituals, i disposats en l'ordre II, III i I, segons l'ordenació més comuna. El títol d'aquest volum, llavors, resulta el del segon dels llibres de la *Imitatio*: «Cy commencé le livre intitulé éternelle consolacion, le quel est moult utile et proffitable pour la consolacion de toute humaine creature. Et premierement parle de l'interiore conversacion, c'est a dyre, comment la personne duit converser selon lame».

la península ibèrica la presència d'aquestos no fou gaire rellevant. El clima general de desencisament que s'arrossega des de la crisi de l'espiritualitat del segle XIV era patent arreu d'Europa, i a tots els indrets havien florit brots de renovació espiritual de manera independent (Navarro, 1994: 17).

Els territoris catalans no en foren una excepció, i no cal oblidar la tasca important del franciscanisme al llarg del segle XIV, exemplificada en la figura i les obres de Francesc Eiximenis, que anuncia i dona les primeres passes cap a un clima de renovació espiritual (Hauf, 1980). Així, al llarg del segle XIV i XV s'hi perfilà un moviment espiritual renovador que afavorí l'entrada, l'acceptació i l'apropiació dels postulats de la *devotio moderna*, que es foneren amb el germen originari i propi. No sorprén, llavors, l'arribada i la traducció primerenca de l'obra en la tradició catalana.

L'èxit de la *Imitació*, doncs, s'entén dins el desig col·lectiu de canvi espiritual que va més enllà de les fronteres culturals i espirituals dels espais concrets. En l'obra s'arreglaven les claus que expressaven aquesta voluntat i aquesta necessitat de renovació general, de manera que es consolidà com l'estandard i la síntesi de la nova pràctica religiosa.

En la tradició catalana la *Imitatio Christi* no és l'única obra amb postulats espirituals renovadors arrelada al segle XV; altres tipus d'obres, com ara determinats relats hagiogràfics que hi apunten a la renovació d'actituds espirituals, són acollits en dades també molt primerenques, quasi contemporàniament als seus indrets d'origen, de manera que palesen aquesta voluntat renovadora.²

La traducció de la *Imitació de Crist* de Miquel Peres conegué un èxit important entre el públic d'aleshores, que es manifesta en les tres edicions antigues conegudes. Fou editada per primera vegada a Barcelona, per Pere Posa, en 1482; editada després novament a València en 1491 (sense nom d'editor); i, en tercer i darrer lloc, Carles Amorós reedita a Barcelona l'any 1518 la versió de 1482, ara amb gravats relatius al text, segons la moda de les edicions del segle XVI.

---

² És el cas, per exemple, de les traduccions de la biografia de santa Caterina de Siena, traduïda per primer cop al català fins i tot prèviament a la seua canonització en 1467. És ben conegut el tarannà espiritual renovador de la dominica italiana, i la quantitat d'obres derivades d'aquesta temàtica en el context català del segle XV i començaments del XVI, confirmen la bona acceptació del seu model. Cal recordar, a més, que, d'entre altres, una de les traduccions de la vida de la santa la realitzà el mateix Miquel Peres (*La vida de sancta Catherina de Sena*, València, 1499), fet que palesa l'interès de Peres per temàtiques de caire devocional.

La *Imitació de Crist*, traducció de Miquel Peres

Es coneixen poques dades tant de la biografia de Miquel Peres com de la seua obra.³ Notari de professió, la documentació permet de situar-lo entre la segona meitat del segle XV i primer terç del XVI. Integrant de les tertúlies literàries valencianes de les darreries del XV, fou, com molts d'aquells, un ciutadà burgés amb una elevada formació, tal com es desprén del seu coneixement palés de la llengua llatina i dels càrrecs que pogué desenvolupar en el govern de la ciutat (alguns dels quals, designats per manament reial explícit, com ara en 1501, quan li és encarregada la receptoria inquisitorial). Dels contactes literaris de què es té notícia, així com de les dedicatòries i peticions de les seues obres, es dedueix que estava ben relacionat amb personalitats de l'àmbit polític i literari de l'alta burgesia regnícola del moment.

Entre les seues obres, majoritàriament de caire religiós (a excepció d'una poesia profana conservada), destaquen les traduccions d'obres llatines, com ara la *Imitació de Crist*, de què ara m'ocupe, *La vida de sancta Catherina de Sena* (1499) i *La vida de sanct Vicent Ferrer* (1510), i la composició d'una *Vida de la verge Maria*. Algunes de les obres de Peres foren reeditades diverses vegades amb pocs anys de diferència, el que fa pensar que gaudiren d'una notable acollida entre els contemporanis. L'estil és força coherent i acurat en totes les seues produccions; Miquel Peres fa servir la prosa artitzada de caire cultista molt conreada pels lletraferits de l'època (com ara Corella, Valmanya, etc.), i, tot i que és molt fidel al contingut de les obres que tradueix, les altera formalment per embellir-les segons la moda de l'època i segons el seu estil personalíssim. Així, la matèria devocional transgredeix les seues fronteres implícites per a esdevenir literatura en les pàgines de Peres.

Tanmateix els estudiosos de la literatura que li han dedicat atenció han estat pocs, i alguns d'ells només per a criticar l'estil de la seua prosa (referint-se especialment al cas de la *Imitació de Crist*), com a conseqüència, sembla, de l'herència ideològica i estètica del noucentisme català vers la prosa cultista valenciana del segle XV (Ferrando, 1983: 158). Probablement des d'aquesta òptica Nicolau d'Olwer es referí a l'estil de Peres quan, després d'elogiar l'estil humanístic de Metge i de Canals, continua amb una crítica als prosistes valencians quatrecentistes, i d'ell afirma: «Miquel Peres ja no encerta a comprendre les nobles lleis de la cadència prosaica, i, per donar fictícia

---

³ Per a més informació sobre Miquel Peres, vegeu Arronis (2007: 30-49)

harmonia als seus períodes, acut al baix expedient de les ritmitzacions» (Nicolau d'Olwer, 1927: 87).

Manuel de Montoliu féu una anàlisi sobre l'estil de la traducció de Peres,⁴ i la qualifica d'«elegante profanación» de l'original llatí: «la piedad ascética diluída en el almíbar de la más refinada retórica». Parla d'«el más refinado estil de *valenciana prosa*, como solían llamar a este estilo, latinizado e italianizado hasta la exageración, que se caracteriza por la rotundidad y elegante cadencia de sus períodos». A la seua anàlisi critica la prosa de Peres, i esmenta «las violencias sintácticas frecuentes en que perece nuestro verbo catalán entre lastimosas torturas», «las redundancias en que cae el traductor en la adjetivación de los substantivos», «la sistemática transposición del verbo en la cláusula subordinada que produce a la larga una sensación invencible de fatiga», etc. Tot plegat, les obres de Peres són per a Montoliu l'evidència del començament de la decadència de la llengua valenciana:⁵

Toda lengua literaria, antes de caer definitivamente, se entretiene [...] en ejecutar equilibrios atrevidos y piruetas elegantes. Estos equilibrios y piruetas los hallamos en la traducción de Pérez. Un poquito más..., y la lengua cae, sin remedio, en el precipicio del más ridículo bizantismo, para después descomponerse rápidamente en una lengua vulgar y grosera, de plebe inculta, tal como pasó un siglo después en la historia de nuestra lengua. (Ribelles Comín, 1920: 465)

Aquestes valoracions s'allunyen considerablement de l'opinió de Miquel i Planas, que en fer una edició de la *Imitació de Crist* de Peres, jutjà més positivament l'estil:

L'estil de la traducció d'en Peres és d'un art acabadíssim, no coneixem pas, en català, després d'en Bernat Metge, un altre prosista qui col·loqui més amunt el nostre verb, sublimant-lo quasi per medi d'una tria meticulosa del seu lèxic, treballant la construcció segons els canons sintàctics més propis de la nostra llengua, afranquint-lo de disonàncies i de cacofonies, donant-lo en tota ocasió d'un cert valor musical, harmònic ab els conceptes qual expressió perseguia obtenir de la manera més intensament seductiva. (Miquel i Planas, 1911: 85)

⁴ Ribelles Comín (1920, 464-466) reproduceix l'estudi de Manuel de Montoliu, publicat originàriament en el diari *La Vanguardia*, amb data de 20 de març de 1912.

⁵ Les crítiques a l'estil de Peres no són únicament formals. Un altre dels aspectes que Montoliu censura és la influència del castellà que mostren les seues obres: «La decadencia inicial de nuestra prosa se revela ya allí por la evidente influencia castellana en el léxico y en la sintaxis de nuestro autor. En su texto hallamos ya palabras tan francamente castellanas como *fondo*, *estrado*, *reparo*, *demasiadament*, *apostarse*, etc.; otras castellanizadas como *superbo*, *profundo*, *manto*, *coros*, *sutzia*, (por *sutza*), etc. y ya se introduce en el régimen directo de los verbos transitivos la preposición *á*, característica del castellano [...]; y, por fin, se sustituye generalmente el verbo *ser* por *estar* en frases de sentido locativo, y *haver* por *tenir*, sustituciones debidas a la influencia castellana» (Ribelles Comín, 1920: 466). Tanmateix, molts mots que cita Montoliu no són castellanismes, sinó llatinismes; els préstecs que Peres hi introdueix, a més, no són exclusius de la seua prosa, ja que molts autors contemporanis –i anteriors– seus també hi introduïren els mateixos castellanismes, seguint la moda de l'època i com a signe de modernitat de la seua prosa.

Els historiadors de la literatura de dècades posteriors semblen estar influïts encara pels mateixos prejudicis contra la prosa d'art valenciana, de manera que no analitzen les obres de Peres amb completa objectivitat. Martí de Riquer para poca atenció a la seua producció, i de la traducció que féu de la *Imitatio* només esmenta la «clara tendència a escandir les frases com si fossin versos deca-síl·labs, recurs estilístic que també apareix en alguns moments de *Lo pecador remut* de Felip de Malla» (Riquer, 1964: 245).⁶ Igualment Rubió i Balaguer (1984 [1953]: 393) hi dedicarà poc espai, i del seu estil només afegirà que és «fred i la seva adjectivació epidèrmica».

Aquests judicis negatius sobre l'estil retoricat i artificios de Peres són segurament resultat d'una visió actual, ja que com apunta Witllin (1998: 306) aquest estil era ben del gust dels lectors de l'època. Miquel Peres s'adhereix a aquest estil de prosa artitzada,⁷ culta i llatinitzant, amb abundància d'hipèrbaton, freqüents incisos, col·locació del *verbo in fondo*, etc., que predomina arreu en la literatura del segle XV:

[...] l'estil llatinitzant i ampul·lós no fou una afecció peculiar dels valencians, sinó que formava part d'una moda literària compartida per la major part de les literatures quatrecentistes de l'Europa occidental i que afectarà amb major o menor intensitat totes les terres catalanes. (Ferrando, 1993b: 26)

Peres, de fet, aconsegueix un estil acurat, culte i elegant, «de notable calidad», en opinió de Ferrando (1993a, 167), cosa que demostra que pot ser considerat «como uno de los máximos exponentes de la prosa artizada valenciana» (Ferrando, 1993a: 168).

L'elaborada prosa i bellesa estètica aconseguida per Peres en la traducció, fa que aquesta es diferencie de les altres traduccions que se'n feren arreu d'Europa, que segueixen gairebé fil per randa els dictats de l'original llatí. Peres s'hi allunya buscant una major efectivitat expressiva i augmentant el poder sensorial de les exemplificacions, fins al punt que cal preguntar-se si estem encara davant una traducció o de la reescriptura de l'obra. Aquest problema l'assenyalà ja Miquel i Planas, que conclogué:

[...] Naturalment, una traducció feta en aquestes condicions, té quasi el valor d'obra original, i és això el més greu inconvenient que a primer cop d'ull ha pogut senyalar-se en la de Miquel Peres. Ab tot, cal defensar a n'aquest del dictat d'infidel a l'obra

⁶ Riquer, però, jutja negativament tota la prosa valenciana de les darreries del XV, a excepció del cas de Corella, tal i com es dedueix de l'afirmació següent: «Tot i que sigui afectat i amanerat [l'estil de Corella], gran mèrit és, en la València de la segona meitat del XV, on els escriptors solen conrear la grolleria i complaure's en el plebeisme, encara que siguin grans senyors, notaris o domers, que Joan Roís de Corella [...] hagi mantingut la dignitat de la llengua, l'elegància de la prosa i la cura de l'harmonia en la dicció. [...] cal tenir present aquest ambient de literats afeccionats als llauradors i a les dones xafarderes, per a valorar el preu de l'obra, elegant i senyorial, de Corella» (Riquer, 1964, 318).

⁷ Denominació proposada per Ferrando (1993b) per designar aquest tipus de prosa cultista i de caire llatinitzant, pel que rebutja l'etiqueta tradicional i equívoca de *valenciana prosa*.

llatina que d'aquí podria seguir-li'n, car en el seu temps els traductors no eren com ara a la faysó de torcimanys jurats... en quant no trahissin l'esperit de l'obra original, se creya millor traductor qui de més propi i personal caràcter sabia dotar la versió que s'emprenia. Val a declarar aquí, per lo que toca al traductor del Kempis, que no hem pogut trobar cap passatge de la seva traducció en què l'esperit de l'obra primitiva pugui considerar-se alterat. Els procediments d'en Miquel Peres són en general d'ordre literari, i no afecten sinó a la part externa o formal de l'obra, respectant-se sempre el fons doctrinal. (Miquel i Planas, 1911: 85)

La causa que addueix Miquel i Planas per a justificar les alteracions i les divergències formals i estètiques de Peres, es refereix a la major llibertat, o fins i tot a la reinterpretació lliure, habitual a l'edat mitjana. El cas de Peres, però, és ben diferent. A diferència d'altres traduccions medievals, Peres —com també fa notar Miquel i Planas— és molt fidel als continguts de l'obra i no altera en cap ocasió el missatge. No estem davant d'una traducció lliure i poc fidel com sovint trobem al període, sinó davant d'una reelaboració predeterminada i exclusivament formal. És cert que aquesta voluntat de Peres ben podria ser qualificada de medievalitzant, quant al fet que, efectivament, altera d'alguna manera l'obra que tradueix; tanmateix, la traducció resultant és conseqüència d'un coneixement aprofundit de l'obra llatina, que sembla que ha estudiat prèviament a realitzar la traducció.

Que Peres coneix molt bé el contingut i el missatge l'obra llatina és innegable; tant és així que en la carta pròleg que adreça a Isabel de Villena, realitza un elogi de l'abadessa en el qual lloa el seu estil de vida i un seguit de les seues virtuts, precisament aquelles virtuts i comportaments que es postulen en el contingut de l'obra. Així, davant la breu, «trista, enujosa e desestimable vida» mundana, lloa l'estament de vida religiosa en què viu, apartada de les vanitats del món: «vós sou aturada en lo repós de religió tan benaventurada, oblidant los béns, los amichs e parents de real linatge, e, recordant-vos de humilitat verdadera». Tot el pròleg, llavors, constitueix una breu síntesi de les idees més importants de la *Imitació*, cosa que posa de manifest el coneixement aprofundit del missatge.

L'homogeneïtat i la coherència estilística de la traducció permet esbrinar que, per evitar trencaments formals en el discurs, Peres ha estudiat prèviament l'original llatí i ha decidit quins girs retòrics vol introduir-hi per tal que el resultat final siga homogeni i responga a la voluntat de crear un text de caire cultista i de major efectivitat sensorial. L'estil de la prosa, llavors, és en part conseqüència de les tècniques que aplica en el procés de traducció, ja que l'abundant nòmina d'adjectius, de complements verbals, de

metàfores, etc. que el caracteritzen, s'hi apliquen en substitució dels sintagmes de l'original llatí, sovint més concisos. Les imatges afegides, a més, responen sempre als mateixos camps temàtics, de manera que l'obra esdevé homogènia fins i tot des del punt de vista semàntics. D'entre altres, les imatges més freqüents representen Jesús com a metge, l'home com a malalt i penitència com a ungüent; Jesús com a far entre les tenebres, els hòmens com a mariners, la vida com a mar fluctuant i el paradís com a port segur d'arribada; el món com a batalla constant contra els pecats enemics, l'home com a combatent amb les armes de la virtut; els hòmens com a caminants, el món com a camí i Jesucrist com a posada, etc.

Entre els diferents recursos que emprà per embellir la prosa de l'original llatí, i que particularitzen el seu estil, destaca sobretot la introducció de sèries d'adjectius —sovint epítets—, símls i metàfores, adverbis i altres detalls circumstancials de les accions, de manera que el text adquireix una major riquesa expressiva: «O, Senyor, manifesta e clara veritat és lo que rahones, e que axí sia fet en mi la tua majestat supplique», quan l'original llatí presenta: «*Domine verum est ut dicis, ita quæso mecum fiat*». L'acarament d'un fragment més extens resultarà més exemplificador de l'estil traductològic de Peres:

Si autem profecutus fuerit quod concupiscitur, statim ex reatu conscientiae gravatur, quia secutus est passionem suam, quæ nihil juvat ad pacem, quam quæsit. Resistendo igitur passionibus invenitur vera pax cordis non autem serviendo eis. Non est ergo pax in cor de hominis carnalis, non in homine in exterioribus dedito, sed in fervido spirituali.

E, si per ventura atteny la fi del que follament desija, de continent, lo verme de la sua nafrada consciència tan fort lo rosega que no troba lit on la sua malalta vida delitosament repose; d'on clarament se mostra que, resistint e no servint a les passions e desigs, se troba l'estrado on reposadament seu la pau de l'ànima nostra. No y ha, donchs, pau ni repòs en lo cor de l'home en los sutzes vicis de la carn embolicat, mas en aquell qui sab resistir a les tentacions iniques que ab esforçades forces e manyes lo flach spirit nostre combaten.

De la mateixa manera cal destacar una altra de les característiques més representatives del seu estil, com ara l'acumulació de *coniugata verba* (figures etimològiques derivatives), és a dir, la repetició de paraules de la mateixa arrel amb diferent funció sintàctica, per a intensificar la força semàntica de la construcció: «Ni encara que totes les benaventurades de aquest desaventurat món attenguesses, no pories ésser benaventurada, perquè tota la verdadera felicitat, benaventura e glòria en Déu,

senyor nostre, perfetament se atura»; «[...] e que desigs en tu reposen, e lo meu cor en tu repós y spay attenga».

Aquestos són només alguns dels trets característics d'aquesta traducció, que amb la cura rítmica i fonètica que Peres hi imprimeix (manifestada en les rimes internes i en les al·literacions freqüents) particularitzen el text.

Conclusions

Com s'ha comprovat, i malgrat les anàlisis negatives d'alguns estudiosos, el text de Peres és d'una elevada qualitat. La traducció és acuradíssima, i les incongruències o els anacoluts derivats són gairebé inexistents. A banda de la seua habilitat com a traductor del llatí, es posa de manifest el seu domini de la llengua catalana, de manera que enriqueix el text sintàcticament i semàntica. El resultat, com he tractat de posar de manifest, és una obra homogènia i coherent, farcida de metàfores i imatges evocadores que volen ampliar l'efectivitat i la sensorialitat de l'obra. El contingut, però, resta intacte, pel que es pot parlar d'una reelaboració formal, però no d'una reelaboració de l'obra; Peres transgredeix només la frontera estilística a l'hora de traduir, i adequa els pressupòsits ideològics de la *Imitació de Christ* a les preferències estètiques valencianes de l'època per la prosa d'art, i sembla que el resultat gaudí d'una gran acceptació, segons es pot deduir de les tres edicions realitzades de l'obra. La promptitud de la data de la primera edició indica l'interés que hi existia per l'obra devocional, però les reedicions que se'n realitzen posen de manifest l'encert estilístic de Peres, ja que no se'n realitzà cap altra traducció en el període.

La transgressió de les fronteres ideològiques i culturals també queda palesa gràcies a les traduccions de l'obra. La *Imitació de Crist* arrela pertot a Europa perquè connecta amb les necessitats de tots els fidels, més enllà de les muralles de convents i monestirs. La búsqueda d'una espiritualitat individual i intimista era una necessitat estesa i derivada de la crisi del segle XIV, latent també a terres catalanes. No sobta, llavors, la promptitud de la traducció de Peres, si considerem que València era un dels centres culturals de la Mediterrània al segle XV, i que al llarg del segle precedent havia germinat un brot de renovació espiritual representat en la figura i les obres d'alguns autors, com ara el franciscà Francesc Eiximenis.

Tot plegat, doncs, mostra l'interés que es dedueix d'una traducció com la *Imitació de Christ* de Miquel Peres, tant per la seua elaboració formal, com per la seua significació en el context concret en què s'insereix.

Bibliografia

- ARRONIS LLOPIS, Carmen (2007), *La vida de sancta Catherina de Sena de Miquel Peres (1499)*, Alacant, Departament de Filologia Catalana, Universitat d'Alacant.
- FERRANDO FRANCÉS, Antoni (1983), *Els certàmens poètics valencians*, València, Edicions Alfons el Magnànim.
- (1993a), «*La vida de sant Vicent Ferrer* de Miquel Peres», dins *Bibliofilia Antigua. Estudios bibliográficos*, 2, pàgs. 155-190.
- (1993b), «Sobre una etiqueta historiogràfica de la literatura catalana», dins *Caplletra*, 15, pàgs. 11-30.
- HAUF, Albert (1980), «L'espiritualitat catalana medieval i la *Devotio Moderna*», dins *Actes del cinqué col·loqui interacional de Llengua i Literatura Catalanes, Andorra, 1-6 d'octubre de 1979*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 85-121.
- (1990), *D'Eiximenis a sor Isabel de Villena. Aportació a l'estudi de la nostra cultura medieval*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia València/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ISERLOH, E. (1973), «La devotio moderna», dins H.Jedin, ed., *Manual de Historia de la Iglesia*, Vol. IV, Barcelona, pàgs. 665-691.
- MIQUEL I PLANAS, Ramon (1911-1912), *Bibliofilia*, Vol. I, Barcelona.
- NAVARRO SORNÍ, Miguel, ed. (1994), *Del Menyspreu del Món. Estudio, transcripción y traducción*, Valencia, Ajuntament de Valencia.
- NICOLAU D'OLWER, Lluís (1927), *Resum de literatura catalana*, Barcelona, Barcino.
- RAMBLA, Josep M. (1992), «Introducció», dins *La Imitació de Crist*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, pàgs. 7-37.
- RIBELLES COMÍN, José (1920), *Bibliografía de la Lengua Valenciana*, Vol. I, València, Imprenta de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos [Edició facsímil, 2001].
- RIQUER, Martí de (1964), *Història de la Literatura Catalana*, Vol. 3, Barcelona, Ariel.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1984 [1953]), *Història de la Literatura Catalana*, Vol. 1, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya/Publicacions de l'Abadia de Montserrat. [Versió original: «Literatura Catalana» dins G. Díaz-Plaja, ed. *Historia general de las Literaturas Hispánicas*, Vol. III, Barcelona, Editorial Barna, 1953, pàgs. 729-930.
- WITTLIN, Curt (1998), «*La vida de sancta Catherina de Sena* de Miquel Peres: ampliació literaria d'extrets escollits en el *Chronicon* d'Antonino de Florència», dins *Actes*

Discurso sobre fronteras – fronteras del discurso: estudios del ámbito ibérico e iberoamericano, 2009

del Vuité Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 305-332